

Н. А. Берлач
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету
внутрішніх справ

УДК 342.951

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ АКРЕДИТАЦІЇ В ОРГАНІЧНОМУ СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу шляхів вдосконалення нормативно-правового регулювання та процесу функціонування системи акредитації в органічному сільському господарстві.

Проаналізовано міжнародний досвід врегулювання даної сфери відносин. Визначено пріоритетні завдання в напрямку ефективного розвитку органів акредитації в Україні.

Статья посвящена анализу путей совершенствования нормативно-правового регулирования и процесса функционирования системы аккредитации в органическом сельском хозяйстве. Проанализирован международный опыт регулирования данной сферы отношений. Определены приоритетные задачи в направлении эффективного развития органов аккредитации в Украине.

The article analyzes ways of improving and the regulatory process of the system of accreditation in organic agriculture. The international experience of regulation of same relations analyzed. Determined priorities towards the effective development of accreditation in Ukraine.

На сьогодні у всьому світі широкого розповсюдження набуває інноваційна форма ведення органічного сільського господарства, що заснована на принципах дбайливого та ощадливого ставлення до природних ресурсів та виключення з виробничого процесу синтетичних речовин, що дозволяє отримати екологічно чисту сільськогосподарську продукцію. Мова про органічне сільське господарство.

Останніми роками наша держава демонструє швидкі темпи росту даної галузі — вже більше, ніж 260 тис. га обробляються за принципами органічного виробництва. Однак у даному аспекті постає значна кількість проблем законодавчого та інституційного характеру, що не дозволяють у повній мірі використати весь наявний потенціал розвитку, яким володіє наша держава в цьому напрямі [1].

Насамперед, вимагає свого вдосконалення система акредитації — тобто, налагодження здійснення процедури, у ході якої національний орган із акредитації документально засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінки відповідності виконувати певні види робіт (випробування, калібрування, сертифікацію, контроль) [2].

Слід зауважити, що від акредитаційного органу, а також від усього процесу здійснення належної акредитації, залежить те, наскільки ефективним та якісним буде ведення органічного сільського господарства та ступінь відповідності його поставленим вимогам, що будуть перевірятися вже акредитованим органом.

Разом із тим, незважаючи на необхідність та обґрунтованість побудови системи акредитації в органічному сільському господарстві, на сьогодні можна говорити хіба-що про загальний рівень законодавчого регулювання, відсутність спеціалізованих вимог щодо цього процесу в сфері органічного сільського господарства.

Саме тому актуальність даної роботи обумовлюється необхідністю створення ефективною системи акредитації сертифікаційних органів у сфері органічного сільського господарства в Україні, наявністю прогалин у спеціальному законодавстві, а також існуванням концептуальних недоліків вже при початку функціонування даної системи.

© Берлач Н.А., 2010.

Розглядаючи останні наукові дослідження в цьому напрямі, варто наголосити на працях таких вчених, як: В. І. Іртиш [3], А. Н. Лук'янова [4] та С. Романко [5], що також обґрунтовують необхідність інституційного вдосконалення системи органічного сільського господарства, але не приділяють особливої уваги процесу становлення акредитаційних органів, як передумови розвитку всього органічного сільського господарства в Україні.

Метою цієї роботи є обґрунтування необхідності та аналіз можливих напрямів вдосконалення існуючої системи акредитації органів, що здійснюють сертифікацію в органічному сільському господарстві.

Процес акредитації відіграє значну роль в функціонування системи органічного сільського господарства. Адже його ефективне здійснення є первинним етапом у процесі визнання сільськогосподарської продукції органічною. Адже лише після отримання атестату про акредитацію сертифікуючі установи матимуть змогу перевіряти виробників щодо дотримання ними стандартів ведення органічного сільського господарства.

В цьому аспекті зауважимо також на взаємопов'язаному процесі — сертифікації, що є послідовним продовженням процедури акредитації, адже розуміє під собою напрями державної політики у сфері визнання в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам [5].

Виходячи з цього, саме акредитація окремих установ в подальшому і визначає якісні характеристики у процесі розвитку всієї системи органічного сільського господарства нашої держави.

Піддаючи дослідженню сучасний стан законодавства нашої держави у сфері здійснення акредитаційної діяльності, слід звернути увагу на положення Закону України "Про акредитацію органів з оцінки відповідності" від 17 лютого 2001 р., який визначає правові, організаційні та економічні засади акредитації органів із оцінки відповідності в Україні, являючи собою основу для подальшої конкретизації нормативно-правового забезпечення акредитації органів у сфері сертифікації органічного сільського господарства [2].

Спеціальним правовим актом є в перспективі Проект Закону України "Про органічне виробництво". У цьому нормативному акті викладені загальні положення й обов'язкові принципи діяльності органічної галузі АПК України, визначені основні напрями державної політики у сфері органічного виробництва, в тому числі визначений порядок здійснення акредитації сертифікаційних установ для здійснення сертифікації виробників органічної продукції [7].

Слід також зауважити на Положенні "Про Національне агентство з акредитації України" [8], що врегульовує суспільні відносини в процесі функціонування Національного органу з акредитації України — Національного агентства з акредитації України.

Розкриваючи функції, які покладені на даний орган, необхідно зауважити на п. 8 Положення, зокрема:

- акредитація органів з оцінки відповідності з подальшим контролем за їх відповідністю вимогам акредитації, прийняття рішення щодо акредитації, її поновлення, тимчасового зупинення або визнання недійсною;

- розроблення правил процедур і затвердження програм акредитації органів з оцінки відповідності, а також здійснення контролю за їх відповідністю вимогам акредитації;

Отже, в даному випадку мова йтиме також і про нормотворчу функцію даного органу.

Крім цього, в п. 18 Положення вказано, що Національне агентство з акредитації України здійснює акредитацію органів з оцінки відповідності згідно з вимогами міжнародних та європейських стандартів з акредитації, прийнятих в Україні.

Отже, в даному разі на нормативно-правовому рівні визнано необхідність врахування міжнародних та європейських стандартів з акредитації.

Разом із тим, норми зазначених правових актів надають прерогативу в здійсненні акредитаційної діяльності лише державним органам, не залишаючи можливості реалізації своїх функцій визнаним міжнародним організаціям (IFOAM, Комісія Codex Alimentarius), що спрямовують свою діяльність саме на надання та нормативне закріплення права здійснювати сертифікаційну діяльність окремими установами.

Слід наголосити, що провідну роль у подальшому формуванні стандартів і міжнародної акредитації установ, які займаються сертифікацією органічної продукції на відповідність цим стандартам, відіграє Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) — міжнародна неурядова організація, яка ще в

1980 р. сформулювала перші “Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва й переробки”, а згодом почала здійснювати оцінку сертифікаційних установ на дотримання ними зазначених базових стандартів, використовуючи для цього розроблений нею в 2002 р. “Акредитаційний критерій IFOAM”.

На нашу думку, саме недержавні інституції повинні займатися більшою частиною випадків щодо акредитації експертів, сертифікації фермерських господарств, налагодження діяльності переробних підприємств, створення торговельних мереж, що реалізують органічну продукцію, стимулювання наукових досліджень у цій сфері і т. д. Це пояснюється більшою гнучкістю при прийнятті рішень та впровадженні нових технологій, аніж в аналогічних структурах державно-владного характеру, яким характерні імперативними методами управління.

Пріоритетність розвитку інфраструктури органічного сільського господарства на основі недержавних інституцій базується на досвіді європейського розвитку даної галузі АПК, що вказує не на традиційне формування державою всіх структурних елементів органічного сільськогосподарського виробництва, а на значний вплив недержавних інституцій, що займаються акредитацією експертів, сертифікацією фермерських господарств, налагодженням діяльності переробних підприємств, створенням торговельних мереж, що реалізують органічну продукцію, стимулюванням наукових досліджень у цій сфері і т. д. Адже не потрібно доводити, що приватні комерційні структури значно мобільніші від державних інституцій.

І тому, розуміючи таку ситуацію, державі необхідно належним чином забезпечити можливість розвитку згаданих структур, які б вже без фінансової допомоги брали участь в процесі розвитку ринку органічного продовольства в Україні.

Крім того, невизнання законодавцем результатів та самого факту проведення акредитації недержавними органами, на нашу думку, буде сповільнювати розвиток не лише внутрішнього ринку органічного сільського господарства, але і дозволить експортерам ефективно проводити свою діяльність. Справа в тому, що названі міжнародні організації працюють у сфері органічного сільського господарства вже десятки років і за ними закріпився статус надійних та авторитетних акредитуючих органів.

В цьому разі, у вітчизняному законодавстві свідомо надається перевага іноземним суб'єктам органічного сільського господарства, які скориставшись послугами визнаних міжнародних акредитуючих організацій (IFOAM, USDA, FiBL) отримають значний пріоритет у подальшій співпраці з виробниками органічного продовольства в Україні.

Зазначаючи на недоліки відповідного національного законодавства, які необхідно виправити, зауважимо також на відсутності нормативно-визначених вимог до осіб, які будуть безпосередньо здійснювати проведення акредитації та контролю за подальших дотриманням встановлених вимог сертифікуючим органом.

Адже саме від інспектора і здійснення належної акредитації, залежить те, наскільки ефективним та якісним буде ведення органічного сільського господарства та ступінь відповідності його поставленим вимогам

Аналізуючи зарубіжну практику вирішення даного питання, зауважимо на Акті, прийнятому Конгресом США в 1990 р., згідно з яким на посади інспекторів призначаються особи, які мають достатню кваліфікацію в сфері органічного сільського господарства й процесі обробки згідно з методами, визначених законодавством, а також займали посади в сертифікуючих установах не менше 5 років;

До того ж доцільним було б передбачити вимоги щодо відповідальності даних інспекторів за невиконання чи неналежне виконання поставлених перед ними вимог, що в кінцевому результаті може призвести до негативних наслідків матеріального та нематеріального характеру для сертифікуючого органу, виробника органічного продукції, а також безпосередніх споживачів таких продуктів.

В названому нормативно-правовому акті за неналежне виконання своїх обов'язків інспектором передбачена відповідальність у вигляді втрати його повноважень як інспектора, а також заборона займати управлінські посади у сфері органічного сільського господарства протягом 3-х років з моменту виявлення порушення.

Визначальною характеристикою розглянутого нами Акту є також наявність положення про відповідальність за порушення встановлених законодавством правил щодо виробництва, переробки, перевезення та продажу органічної продукції. Якщо за свідоме порушення вимог щодо виробничого процесу покарання являє собою позбавлення сертифікату дотримання органічних принципів при виробництві, то коли мова йде про фальсифікації при реалізації органічних продуктів (наприклад, торговельний заклад чи заклад громадського харчування свідомо продає або маркує продукт як органічний), на порушника накладається штраф у розмірі до 10 000 доларів США.

Таким чином, роблячи висновок, зауважимо, що для забезпечення належних умов

функціонування органічного сільського господарства в Україні та його сталого розвитку, діяльність щодо налагодження системи акредитації є одним з пріоритетних завдань. Наразі важливим є усвідомлення необхідності використання недержавних акредитуючих органів як рівноправних суб'єктів в органічному сільському господарстві, адже міжнародний досвід вказує, що найбільшій результативності в даній сфері можна досягнути лише при поєднанні ресурсів держави та приватних структур.

Список використаних джерел

1. *Willer, H.* The world of organic agriculture: statistics & emerging trends 2008 [Text] / Helga Willer, Minou Youssefi-Menzler, Neil Sorensen / International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) Bonn, Germany and Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland, 2008.
2. Про акредитацію органів з оцінки відповідності [Текст] : Закон України від 17.05.2001 р. № 2407-III // ВВР. — 2001. — № 32. — Ст. 170.
3. *Артиш, В. І.* Управлінські аспекти розвитку виробництва екологічно чистої продукції в сільському господарстві України [Текст] / В. І. Артиш // Національний аграрний університет Науковий вісник Національного аграрного університету. — К., 2006. — № 102. — С. 242-247.
4. *Лукьянова, А. Н.* Экологическое сельское хозяйство: актуальные проблемы развития [Текст] / А. Н. Лукьянова // Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ. — 2003. — № 21 (214).
5. *Романко, С.* Правове забезпечення перетворення сільського господарства України на екологічно безпечне [Текст] / С. Романко // Юридична Україна. — 2006. — № 7. — С. 65-71.
6. Про підтвердження відповідності [Текст] : Закон України від 17.05.2001 р. № 2406-III // ВВР. — 2001. — № 32. — Ст. 169.
7. Про органічне виробництво : Проект Закону України [Електронний ресурс] Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України. — Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?7763>.
8. Про утворення Національного органу з акредитації України [Текст] : Наказ Мінекономіки, європейської інтеграції від 04.01.2002 р. № 5 [Електронний ресурс]: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
9. FEDERAL ORGANIC FOODS PRODUCTION ACT OF 1990 / 7 U.S. Code including amendments as of January 1, 2004 [Electronic resource]. — Way of access: <http://www.nop.org/legislation>.

*Рекомендовано до друку кафедрою економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 13 від 11 лютого 2010 року)*

Надійшла до редакції 17.02.2010

